

USA – siirtolaisten luvattu maa

Ihmiset, kansat, hallinto ja valtiot ammentavat elämisen eväitä taustoistaan ja menneisyydestään. Ne muokkaavat yhteiskuntaa paljon enemmän kuin haluamme myöntää. Tämä jää selkeäksi vaikutelmaksi, kun suomalainen analysoi USA:n siirtolaisuuspolitiikkaa ja maan tapaa ottaa vastaan uusia siirtolaisia ja pakolaisia. USA on siirtolaisten rakentama maa, jossa on aina uskottu ja uskotaan edelleenkin ihmiseen ja hänen voimavaroihinsa.

Sekä liittovaltion että eri osavaltioiden siirtolais- ja pakolaispolitiikka on meikäläiseen verrattuna joustavaa. Keskushallinto on mukana luomalla yleisiä suunta- viivoja ja antamalla rahaa tietyn ihmismäärän vastaanottamiseen. Tulostavuu jää paikallistasolle: kukin kaupunki ja osavaltio saavat järjestää asiat tietyn rahasumman avulla parhaaksi katsomallaan tavalla. Hyvin järjestetty vastaanottopolitiikka tuo lisää pakolaisia alueelle, työtilaisuudet ja oman kieliryhmän vakiintunut asema lisäävät myös tulijoiden halukkuutta sijoitua tiettyyn kaupunkiin. Yhtenä konkreettisenä esimerkkinä voi mainita Kalifornian, jonka hyvä toimeentuloturva on lisännyt etenkin pakolaisten halukkuutta muuttaa muualta Yhdysvalloista Kalifornian alueelle.

Keskustelu yleisen toimeentuloturvan tasosta onkin vilkastunut, koska on ilmeis-

VTK Tarja Summa, sosiaali- ja terveystieteiden tutkija.

tä, että se vaikuttaa osavaltioiden väliseen siirtolaisten ja pakolaisten muuttoliikkeen. Toisaalta esim. raha?avun antamisessa ei käytetä tarveharkintaa eikä siitä juuri ole keskusteltu. Syynä pidettiin sitä, että sosiaalityöntekijöitä on niin vähän, etteivät he kuitenkaan ehtisi tavata avun tarvisijoita henkilökohtaisesti ja keskustella todellisen rahamäärän tarpeesta.

Kaksikielisyys – uhka vai tosiasia?

Amerikkalaisista tehtiin Yhdysvaltain kansalaisia englannin kielellä. Yhteisen kielen kautta ihmiset omaksuivat tietyt perusarvot – vaikka yhteiskunta on ehkä moniarvoisempi kuin mikään toinen maa. Hyvin pitkään siirtolaiset hyväksyivät sen, että heidän amerikkalaistumisensa ehtona oli äidinkielen unohtaminen ja englannin kielen omaksuminen. Sitten tulivat kuubalaiset, jotka ovat ylpeitä äidinkielestään ja jotka odottavat edelleenkin paluumahdollisuutta Kuubaan. Lähinnä Meksikosta tulleet kausityöläiset elävät myös kahden kulttuurin välillä; palaaminen kotimaahan on aina mielessä eikä englannin kielen omaksuminen tunnu välttämättömältä. Tilanne on aivan uusi.

Matkallani USA:ssa totesin, että kaksikielisyys, jolla yleisesti tarkoitetaan espanjan ja englannin puhumista, on joissakin osavaltioissa elävää arkitodellisuutta. Miamiassa ja El Pasossa, Teksasissa ihmiset tuntuivat tietävän, puhuiko kadulla kulki-

ja espanjaa vai englantia. Ei-sanallinen viestintä toimi tehokkaasti. Kaksikielisyys oli luonnollista ja tarkoituksenmukaista. Ihmiset käyttivät sitä yhteistä kieltä, minä kokivat luontevaksi. Kysyin joiltakin ”angloilta”, miten he kokivat työyhteisön kaksikielisuuden ja sen, että joutuivat esim. sosiaalitoimistossa keskustelemaan asiakkaiden kanssa tulkin välityksellä. Tapaamani ihmiset pitivät valitettavana, etteivät olleet ”jaksaneet” opetella espanjaa ja joutuivat käyttämään tulkkia. Mutta työyhteisössä asia ei tuntunut aiheuttavan jännitettä. Jotkut kokevat tämän uhkana amerikkalaisuutta kohtaan. Tämän ajatusmallin mukaan kieli on ainoa maata yhdistävä tekijä. Ulkopuolisesta tämä tuntuu yllättävältä. Suomalainen ajattelee, että sekä jenkki että britti puhuvat englantia, mutta kulttuurit ovat tästä huolimatta erilaisia. Hakematta tulee mieleen se oman kansallisen identiteetin etsiminen, jota ruotsalaiset tekivät, kun maahan tuli paljon siirtolaisia. Etsiskelyn jälkeen löytyi juhannus, jouluku, silli, vapaus, tasa-arvo, sosiaaliturva jne.

Yhdysvalloissa tuntuu ihmisten olevan hyvin vaikea löytää omaa amerikkalaista identiteettiä kielen ulkopuolelta. Siksi esim. espanja koetaan uhkana – etenkin alueilla, joissa sitä ei puhuta. Toisaalta espanjankielisen opetuksen vastustajat eivät itse asiassa tiedä, mitä kaksikielisyys on. Keskusteluissa sitä pidettiin yleensä kielitaidottomuutena, ts. etteivät kaksikieliset osaa eivätkä halua oppia englantia. Tutkimuksia kouluopetuksen järjestyksestä ja kaksikielisten oppilaiden tarpeista tuntuu olevan yllättävän vähän. Esim. Miamiassa oli vasta aloitettu ensimmäinen tällainen selvitys koulupiirin (county) alueella, vaikka kaksikielistä opetusta oli ollut jo useita vuosia ja lähes puolet koululaisista tuli espanjaa puhuvista kodeista. Useat kaksikielisen opetuksen vastustajat ovat myös ensimmäistä tai toista siirtolaispolvea, joka

on joutunut luopumaan vanhempiensa tai isovanhempiensa kielestä. Tuntuu kuin pohjalta kuultaisi katkeruus: miksi uusien tulokkaiden elämä olisi helpompaa kuin meidän. Kaikki ne argumentit kaksikielisyttä vastaan, joita on meillä ja muualla esitetty, olivat yleisiä.

Opetuksessa käytetään hyvin erilaisia ratkaisumalleja. Opettajat kokevat työn haasteellisena ja raskaana. Tukiopetusta esim. Miamiassa annetaan luonnontieteellisissä aineissa periaatteessa, mutta käytännössä opettajia ei aina ole riittävästi. Monet ”anglot” eli yksinomaan englanninkieliset perheet haluavat, että lapset oppivat koulussa espanjaa ensimmäisenä vierana kielenä. Tämä takaa heille työpaikan tulevaisuudessa. Pohjoisissa osavaltioissa asialla ei ole mitään merkitystä: kaksikielisyys ei ole siellä jokapäiväistä elämää. Vieraat kielet koetaan vieläkin vieraina.

Vastaanottaja avainasemassa

Pakolaisten ja siirtolaisten vastaanotto perustuu siihen, että maahan muuttavalla on USA:ssa vastaanottaja. USA:ssa pysyvästi asuvan lähiomaisella on mahdollisuus saada muuttolupa, jos USA:ssa asuva turvaa hänen toimeentulonsa. Lähisukulainen huolehtii tulijan sijoittumisesta yhteiskuntaan: etsii asunnon, työpaikan ja auttaa taloudellisesti ja sosiaalisesti alkuun. Pakolaisten vastaanotto toimii samalla periaatteella. Joku ihminen tai yhteisö (yleensä kirkko, joskus Rotaryt, Leijonat jne.) sitoutuu ottamaan vastaan pakolaisperheen ja huolehtimaan perheen perehdyttämisestä uuteen maahan. Näin siirtolaisilla ja pakolaisilla on paikka uuden maan yhteiskunnassa ensimmäisestä päivästä lähtien. Muuttajan selviytymistä auttaa myös se, että lähiympäristön ilmapiiri on ihmiskeskäinen ja siirtolaismyönteinen. Ihmiset uskovat, että tulija selviytyy. Häntä ymmär-

retään, häneen luotetaan eikä häneltä vaadita mahdolltomia.

– *Kyllä sinä muutaman vuoden kuluttua pääset koulutustasi/ammattiasi vastaavaan työhön. Kaikilla on alussa hankalaa.*

– *Sinun tulee opetella uusi ammatti, mutta onnistut kyllä. Kyllä sinä pian englantia opit, käyt illalla kurssilla ja töissä opit päivällä lisää.*

– *Ymmärrämme puhettasi jotenkuten. Kun kielitaitosi paranee, pääset varmasti urallasi eteenpäin. Minäkin tulin kielitaidottomana tähän maahan ja aloitin tiskaajana.*

Ympäristön joustavuus, myönteiset asenteet ja usko maahanmuuttajan selviytymiskykyyn muodostavat turvaverkon, jonka avulla suuri osa pakolaisista ja siirtolaisista selviytyy.

Väliinputoajiakin on, kuten americalaiset nuoret (Vietnamissa olleiden sotilaiden ja vietnamilaisten naisten lapsia). Vaikka heidän koulutukseensa panostetaan jo ennen maahan tuloa ja heillä on tukihenkilöitä, läheskään kaikki eivät selviydy uudessa yhteiskunnassa. He ovat olleet jo Vietnamissa syrjittyjä ja yhteiskunnan ulkopuolella. Näiden nuorten koulutus ja yhteiskuntaan perehdyttäminen on luku sinänsä. USA:ssa on myös niin haasteellisia pakolais- ja siirtolaisryhmiä, se edellyttää työnvälitykseltä, opetukselta ja sosiaali- ja terveydenhuollolta aivan erityisiä valmiuksia. Amerikkalaisella siirtolais- ja pakolaisnurmella on kääntöpuolensa: vaikeuksien jälkeen ei kaikista tule voittajia.

Monet tapaamani virkamiehet olivat huolissaan pakolaisten sijoittumisesta yhteiskuntaan: lapset eivät opi englantia, rikollisuus lisääntyy ja työttömyys kasvaa. Työmoraali on huonontunut eikä yhteiskunta toimi kuten ennen. Paikoitellen ongelmat ovatkin todellisia ja koko USA on suurten haasteiden ja muutosten edessä. Toisaalta se on aina ollut valmis muuttu-

maan ja vastaamaan haasteisiin. Useissa kaupungeissa on ryhdytty ripeästi torjumaan rikollisuutta ja kehittämään lasten kaksikielisuutta. Toisaalta vieressä saattaa olla alue, jolla ei tehdä ongelmien voittamiseksi mitään.

Tutustuin Portlandissa, Oregonin osavaltiossa, kaupungin projektiin, jolla pyrittiin suojelemaan kaupungin vietnamilaisia yrittäjiä vietnamilaisperäisten rikollisliigojen terrorilta ja lunnasrahojen vaatimuksilta. Se lähti siitä, että ensin oli saettava vietnamilaiset pienyrittäjät järjestäytyämään. Sitten ryhdyttiin torjumaan järjestäytyntä rikollisuutta. Tulokset ovat rohkaisevia: liigat ovat siirtyneet muihin osavaltioihin.

Tulisiko siirtolaisuutta rajoittaa?

Perinteisesti pohjoisamerikkalaiset ovat olleet vapaan siirtolaisuuden puolesta. Vaikka kiintiöitä ja rajoituksia on ollut, niitä ei ole yleensä noudatettu turhan tarkasti. Jos ulkomaalainen on päässyt jo maahan, hän yleensä saa jäädä. Siirtolaisuuden ja pakolaisuuden raja on Yhdysvalloissa poliitikkojen piirtämä viiva. Kongressi ottaa kantaa siihen, kuka on pakolainen ja kuka ei. Esimerkiksi kaikki Neuvostoliitosta tulevat juutalaiset ja eri kristillisten vähemmistöjen jäsenet ovat pakolaisia ja USA myöntää heille pakolaisaseman jo Neuvostoliitossa. Toisaalta esim. haitilaiset tai el salvadorilaiset eivät ole pakolaisia, vaikka he olisivat kokeneet henkilökohtaista vainoa. Koska USA:n hallitus tukee näiden maiden hallituksia, siellä ei voi olla vainoa, lienee tässä argumentaatio. Useat varsin tehokkaat painostusryhmät ja avustusjärjestöt työskentelevät näiden pakolaisryhmien puolesta. Ne ovatkin saaneet aikaan väliaikaisen lainmuutoksen, jolla tietyt Etelä-Amerikasta kotoisin olevat pakolaisryhmät saavat suojaa Yhdysvalloista.

Tutustuin Washington D.C:ssa järjestöön, joka toimii siirtolaisten maahantulon rajoittamiseksi. Federation for American Immigration Reform on laatinut perusteellisen periaateohjelman, jossa on otettu huomioon sekä taloudelliset että väestöpoliittiset muuttajat, jotka puoltavat siirtolaisuuden rajoittamista.

Järjestö korostaa sitä, ettei se ole pakolaisvastainen ja että jokaisen vainotun ihmisen tulee saada turvapaikka USA:ssa. Järjestö on myös joutunut ottamaan kantaa siihen, kuka on pakolainen ja päätyneet osittain eri linjoille maan virallisen kannan kanssa. Järjestön mielestä esimerkiksi kaikki Neuvostoliitosta tulevat eivät ole todellisia pakolaisia, vaan suuri osa heistä tulee Yhdysvaltoihin pikemminkin paremman elintason houkuttelemisena kuin vainoa pakoon. Järjestön mukaan Yhdysvallat ei voi olla kaikkien maailman turvatomien koti, koska sen voimavarat eivät enää riitä antamaan kaikille halukkaille muuttajille työtä ja toimeentuloa. Toiminnanjohtaja David Stein totesikin keskuste-

lun aikana, että jos kaikki Fidel Castron hallintoa vastustavat kuubalaiset olisivat Kuubassa eivätkä Yhdysvalloissa, olisi Kuubassa jo tapahtunut vallankumous ja se olisi demokraattinen maa ja hyvä paikka asua. Hänen mielestään voidaan yleis- täen sanoa, että USA:n pakolaispolitiikka on hidastanut tai estänyt monen lähtö- maan demokraattista kehitystä.

Järjestön politiikka ja toimintaperiaatteet ovat johdonmukaisia ja selkeitä. Toisaalta herää kysymys, onko järjestön toiminnan taustalla tiedostamaton pelko. Kokevatko valkoiset ja englanninkieliset amerikkalaiset asemansa uhatuksi, kun osa maata on muuttumassa kaksikieliseksi ja Latinalaisesta Amerikasta kotoisin olevista on tulossa enemmistö ”anglojen” jäädessä vähemmistöön?

Artikkeli perustuu kirjoittajan 1.5.-5.6.1991 tekemään United States Information Agency:n stipendimatkkaan, jonka aikana hän tutustui USA:n kuuden eri osavaltion ja Washington D.C:n siirtolais- ja pakolaispolitiikkaan.